



AB VE ERMENİSTAN İLİŞKİLERİ TÜRKİYE-ERMENİSTAN İLİŞKİLERİNE BİR İVME KAZANDIRABİLİR Mİ?

Avrupa Birliği, 2009 yılında başlattığı Doğu Ortaklığı girişimine dâhil ettiği Ermenistan ile Aralık 2012’de Brüksel’de vize kolaylığı ve geri kabul anlaşması imzaladı. Anlaşma uyarınca 10 Ocak 2013 tarihinden itibaren AB ülkeleri vatandaşları Ermenistan’a vizesiz giriş yapma ve burada 90 gün kalma hakkı kazanmış oldu. AB üyesi olmayan ama Schengen kapsamında olan ülkelerin vatandaşları da söz konusu anlaşma kapsamına dâhil edildi. Anlaşmaya göre, Ermenistan vatandaşlarına Schengen vizesi başvuru ücreti 70 avrodan 35 avroya indirilmiş öğrenciler, araştırmacılar, emekliler, 12 yaşından küçük çocuklar ve resmi görevliler ise başvuru ücretinden muaf tutulmuştur. Bu yazıda güncel gelişmelerden yola çıkarak AB-Ermenistan ilişkileri ve bu ilişkilerin Türkiye’ye olası etkileri ele alınacaktır.

¹ <http://www.tepav.org.tr/tr/ekibimiz/s/1223/Ali+Osman+Dizman>

Doğu Ortaklığı Girişimi

Avrupa Komşuluk Politikası'nın Doğu "uzantısı" olarak algılanabilecek Doğu Ortaklığı girişimi AB ülkeleri ile Azerbaycan, Beyaz Rusya, Ermenistan, Gürcistan, Moldova ve Ukrayna'yı kapsamaktadır. Polonya ve İsveç önerisi olarak sunulan girişim 2009 Prag Zirvesi'nde başlatılmıştır. Birlik, Doğu Ortaklığı programına dâhil ettiği ülkelerle arasındaki ilişkileri çok taraflı ve iki taraflı olarak geliştirmek istemektedir. AB ortak ülkelerle arasında demokrasi, iyi yönetim ve istikrar, ekonomik bütünleşme, AB mevzuatı ile yakınsama, enerji güvenliği, çevre, iklim değişikliği ve halklar arası sivil diyalogun arttırılması gibi konularda işbirliğini amaçlamaktadır. AB'nin bu ülkelerle hedeflediği ekonomik bütünleşme uzun dönemli bir plan niteliğindedir. Bu plan dâhilinde, komşu ülkelerle *Ekonomik Topluluğa* kadar gidebilecek, Avrupa Ekonomik Alanı gibi, "Derin ve Kapsamlı Serbest Ticaret Bölgeleri"nin oluşturulması hedeflenmektedir. Avrupa Birliği çok taraflı ilişkilere ek olarak ortak ülkelerle ikili ilişkilerini güçlendirerek, ortak ülkelerin kurumsal yapılanmalarına destek olmakta ve nihai olarak bu ülkelerle vize kolaylığı/serbestleşmesi ve derin ve kapsamlı serbest ticaret anlaşmalarını imzalamayı da hedeflemektedir.

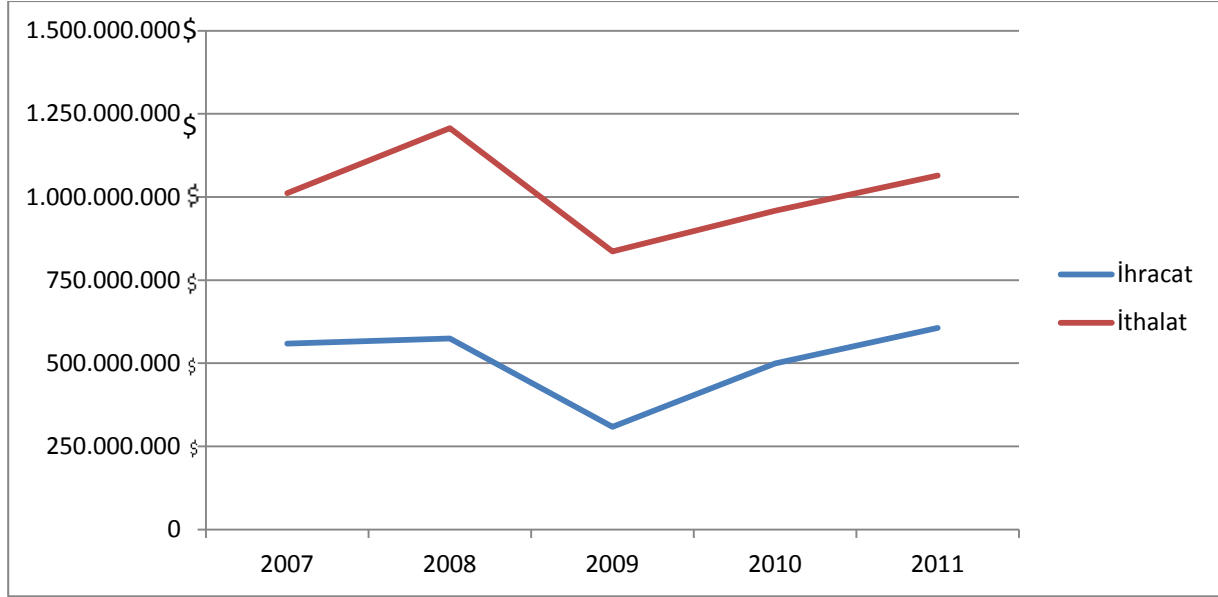
Doğu Ortaklığı: AB ve Ermenistan İlişkileri

Ermenistan ve AB ilişkilerinin temeli 1996 yılında imzalanan ve 1999'da yürürlüğe giren Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması'na dayanmaktadır. Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması ile savunma sektörü dışında neredeyse tüm sektörlerde işbirliği desteklenerek Ermenistan'ın pazar ekonomisine ve sürdürülebilir demokratik bir rejime geçmesi desteklenmek istenmiştir.

AB, Ermenistan için 2007-2010 yılları arası 98,4 milyon avro, 2011-2013 arası ise 157 milyon avro bütçe ayırmıştır.² AB ve Ermenistan Ortaklık ve İşbirliği Anlaşmalarının yerini alacak Ortaklık Anlaşmaları için Temmuz 2010'da görüşmeler başlamıştır. AB hukukun üstünlüğü, insan hakları, demokrasi, piyasa ekonomisi, sürdürülebilir kalkınma ve iyi yönetim alanında yeterli derecede ilerleme gösteren ülkelerle Ortaklık Anlaşması imzalamaktadır. Ortaklık Anlaşmaları ile AB ve ortak ülkeler arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesi ve bütünleşmenin derinleştirilmesi amaçlanmaktadır. Bugüne kadar, Beyaz Rusya dışında tüm ortak ülkelerle Ortaklık Anlaşmaları için görüşmelere başlanmıştır. AB Şubat 2012'de Ermenistan ile serbest ticaret müzakerelerini de başlatmıştır. Ermenistan ile AB arasında "Derin ve Kapsamlı Serbest Ticaret Bölgesi" oluşturulabilmesine destek olmak için Birlik, Kapsamlı Kurum İnşası Programı çerçevesinde 2011-2013 yılları için Ermenistan'a 32 milyon avro ek bütçe ayırmıştır.

² <http://www.easternpartnership.org/programmes/country-allocations>

Şekil 1. Ermenistan'ın AB ile gerçekleştirdiği ticaret



Kaynak: UN Comtrade

AB ve Ermenistan arasındaki ticari ilişkilere baktığımızda, AB 2011 verilerine göre AB Ermenistan'ın en büyük dış ticaret ortağıdır.³ Buna karşın, Ermenistan'ın AB dış ticaretinde yeri gerilerdedir, 2011 verilerine göre Ermenistan AB'nin 107. büyük ticaret ortağıdır.⁴ Bu çerçevede, AB ülkeleri ve Ermenistan arasında ticaretin arttırılması, yatırımların doğru yönlendirilmesi hedefi ile 2003 yılında başkent Erivan'da Avrupa Birliği Ticaret ve Sanayi Odası Ofisi açılmıştır.

AB ve Ermenistan İlişkilerinin Türkiye'ye Olası Etkileri

AB ve Ermenistan arasındaki ticari ilişkilerin derinleşmesi AB adaylığı sürecindeki Türkiye ve sınırı kapalı komşusu Ermenistan arasındaki ilişkileri de etkileyecektir. Mevcut kapalı sınır durumunda Türkiye ve Ermenistan arasında doğrudan ticaret yapılmasa da 2011'de Türkiye, Gürcistan üzerinden, Ermenistan'a en fazla ihracat yapan üçüncü ülke konumundadır.⁵ Ermenistan'dan Türkiye'ye yönelik ticari bir faaliyet ise neredeyse hiç gerçekleşmemektedir. Çünkü Ermeni plakalı araçların Türkiye'ye yük bırakmak üzere giriş izni almaları iki ülke arasında ikili karayolu taşımacılığı anlaşması olmadığı için mümkün değildir. Ayrıca Türkiye Cumhuriyeti Gümrük Müsteşarlığı Türkiye gümrüklerinde Ermenistan'dan gelen veya menşei Ermenistan olan mallara beyanname açmamaktadır. Ermenistan'ın Türkiye'ye ihracat

³ <http://ec.europa.eu/trade/creating-opportunities/bilateral-relations/regions/south-caucasus/>

⁴ http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113345.pdf

⁵ <http://comtrade.un.org/db/ce/ceSnapshot.aspx?r=51>

yapamamasında yukarıdaki engeller ile birlikte Ermeni ekonomisinin ihracat yelpazesinin darlığının da etkisi bulunmaktadır. Türkiye’den Ermenistan’a ihracatta ise Türkiye tarafından yasal açıdan kısıtlamalar bulunsada fiilen mümkündür.⁶ Ermenistan’ın AB ile “Derin ve Kapsamlı Serbest Ticaret Bölgesi” oluşturması Ermenistan ve Türkiye ticari ilişkilerini de etkileyecektir. Avrupa Birliği ile Türkiye arasındaki Gümrük Birliği’nin işleyiş modalitelerini düzenleyen 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı’nın 16’ncı Maddesine göre, Türkiye, Avrupa Birliği tarafından imzalanan Serbest Ticaret Anlaşmaları (STA) başta olmak üzere tüm tercihli ticaret anlaşmalarına uyum sağlamakla yükümlüdür. Diğer bir yandan ise Türkiye AB üyesi olmamasından ötürü AB’nin üçüncü ülkelerle yürüttüğü müzakerelerde karar mekanizmasında yer alamamakta ve kendi menfaatlerini koruyamamaktadır. 27 üye devlet ve Türkiye’den oluşan Gümrük Birliği kapsamında AB’nin STA imzaladığı üçüncü ülke malları Avrupa pazarına anlaşmanın öngördüğü gibi düşük veya sıfır gümrükle girebilmekte ve dolayısıyla Türkiye pazarına da bu şartlar altında ulaşabilmektedir. Buna karşın üçüncü ülkelerin AB’ye sağladığı kolaylıklar Türkiye için geçerli olmamaktadır. Türkiye kendi menfaatlerini koruyabilmek adına AB’nin STA imzaladığı ülkelerle, ikili anlaşma imzalama yoluna gitmektedir. Bunun gerçekleşmemesi durumunda ise Türkiye, olumsuz yönde etkilenmektedir. Türkiye ve Ermenistan arasındaki ikili ilişkiler için olumsuz olabilecek senaryo ise AB’nin Ermenistan ile STA imzalaması sonrasında Türkiye’nin Ermenistan ile ilgili çekince koyması ve tarafların ikili anlaşmaya gitmekten kaçınması olacaktır. Türkiye Güney Kıbrıs Rum Yönetimi’nden ötürü Gümrük Birliği’ni yeni ülkelere açan ek protokolü onaylamamıştır ve limanlarını Güney Kıbrıs Rum Yönetimi’ne kapalı tutmaktadır. Ne var ki Ermenistan Güney Kıbrıs Rum Yönetimi aksine Türkiye tarafından tanınan bir devlettir. Bugün görünen, AB’nin vize kolaylığı başlattığı Ermenistan ile ilişkilerini derinleştirmeye devam edeceğidir. Son olarak, AB ve Ermenistan’ın kurduğu ilişkilerin tüm olumsuz senaryolara rağmen Türkiye-Ermenistan ikili ilişkilerini geliştirmek ve hukuki bir boyut kazandırmak için fırsat olarak değerlendirilebileceği olasılığını göz ardı etmemek gerekir.

⁶ TEPAV’ın Ermenistan Sanayici ve İşadamları Derneği ve Türk-Ermeni İş Geliştirme Konseyi ile birlikte hazırladığı rapor (yayına hazırlanmaktadır).